

Raziskovanje vzgoje in izobraževanja v času pandemije

Uvodnik v posebno številko

Pred bralci je posebna številka *Sodobne pedagogike*, ki nadaljuje tematiko, začeto z lansko decembrsko tematsko številko *Vzgoja in izobraževanje v času pandemije covid-19*. Posebna številka prinaša izsledke dodatnih 18 raziskav, v katerih avtorji z različnih zornih kotov in disciplinarnih področij razkrivajo, kako globoko in daljnosežno je pandemija zaznamovala vzgojo in izobraževanje ter tudi njuno raziskovanje. Vse raziskave se nanašajo na čas spomladanskega vala pandemije.

Prispevke smo združili v štiri tematske sklope. V prvi sklop smo uvrstili članke, ki obravnavajo tematiko enakih možnosti v kontekstu izobraževanja na daljavo, izpostavljajo različne vidike kakovosti takšnega izobraževanja in izobraževanja v (post)pandemičnem času. Zaprtje šol in izsiljena raba tehnologije sta povzročila, zapiše **Marjan Šimenc** v članku z naslovom *Vloga tehnologije v vzgoji in izobraževanju ter enake možnosti učencev v obdobju pandemije*, da je dostop do spleta naenkrat hkrati postal tudi dostop do izobraževanja, s tem pa temeljno vprašanje enakih možnosti. Avtor razčleni koncept digitalnega razkoraka in pokaže na njegovo preozko razumevanje v slovenski prosvetni politiki in strokovnih službah. Navezujoč se na klasifikacijo odnosa pedagoškega osebja do izobraževalne tehnologije, pa se zavzame, da bi v prihodnje tehnologija postala del učiteljeve rutine, normalizirana in nevidna, tako kot raba vseh drugih učnih gradiv in pripomočkov. Podobno **Alenka Kepić Mohar** in **Miha Kovač** v članku *Digitalna učna gradiva po pandemiji kot del šolske rutine?* ugotavljata, da so se učitelji pred pandemijo digitalnim učnim gradivom nemalokrat izogibali. Avtorja predstavljata rezultate analize dveh izobraževalnih portalov pred prvim valom epidemije in po njem. Njuna analiza pokaže, da raba digitalnih gradiv v šolah ni zgolj tehnološki, ampak tudi pedagoški problem, saj razkriva, da raba tovrstnih gradiv še ni pedagoško ustrezna. Nujni bodo temeljite nadaljnje raziskave in izobraževanja učiteljev. Z vprašanji enakosti in kakovosti izobraževanja na daljavo se trenutno ukvarjajo po vsem svetu, povsod je to velik izziv. Kot pokažejo **Norina Bogatec**, **Sara Brezigar** in **Maja Mezgec**, je to še prav poseben izziv za dvojezične šole. V prispevku *Pouk na daljavo v osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom in slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji med epidemijo covid-19* predstavljajo rezultate študije, v katero so bili vključeni starši in učitelji osnovnošolskih otrok, ki se šolajo v šolah s slovenskim učnim jezikom v Tržaški in Goriški pokrajini ter na večstopenjski šoli s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom. Izvedba pouka na daljavo je bila na teh šolah težavna na področjih učnih metod, tehnične opremljenosti in digitalne pismenosti učiteljev, učencev in staršev. Avtorice pa opozarjajo, da so se posebej izostrili tisti izzivi, s katerimi se te šole soočajo že dlje časa, zlasti na področju jezika in vključevanja neslovensko govorečih otrok in staršev. Učenci oziroma dijaki so dobili glas tudi

v raziskavi, ki jo je opravila **Izabela Kochan** med srednješolci na Poljskem. V prispevku *Mnenje poljskih srednješolcev o učenju na daljavo med pandemijo covid-19* avtorica z anekdotskimi primeri nazorno pokaže, do kako velikega upada v kakovosti pouka in ocenjevanja je prišlo ob prvem zaprtju šol in kako negativne učinke je imelo na pravičnost s poglobljanjem razlik med učenci glede na njihovo socialno-ekonomsko ozadje. Upadanje pravičnosti in kakovosti v izobraževanju pa ni prizadelo samo izobraževanja otrok in mladine, marveč tudi izobraževanje odraslih in učenje v skupnosti na sploh. Na to opozarjata dva prispevka z andragoškega področja. V članku *Izobraževanju odraslih v času covid-19 – izkušnje za pot naprej* **Tanja Možina, Sonja Klemenčič in Marko Radovan** predstavljajo rezultate raziskave, s katero so ugotavljali, kako se je med prvim valom pandemije izvajalo izobraževanje na daljavo v izobraževalnih organizacijah za odrasle. Rezultati kažejo, da so odrasli lahko nadaljevali in zaključili začeto izobraževanje zlasti na področju formalnega izobraževanja (kar pogosto ne velja za javnoveljavne izobraževalne programe za odrasle), zastal pa je precejšen delež neformalnega izobraževanja. Razlogi so večplastni, med njimi je pereč dolgoleten mačehovski odnos izobraževalne politike do izobraževanja odraslih, saj sektor ne v smislu tehnične opreme ne strokovnega izobraževanja osebja ni bil deležen praktično nobene podpore. Znotraj sektorja so največ škode utrpeli ravno najbolj ranljivi, ne moremo pa niti mimo negativnih posledic za socialne odnose in družbeno vključenost. Tematiko socialnointegracijske funkcije izobraževanja na zanimiv način odpre tudi **Meta Furlan** v razpravi z naslovom *Covid-19: čas za razmislek o učenju in delovanju v javnem odprtem prostoru*. Med pandemijo nismo bili soočeni zgolj z zaprtjem šol in drugih javnih ustanov, ampak tudi zelo omejeni v dostopu do javnega odprtega prostora. Javni odprti prostor ponuja vrsto možnosti za priložnostno učenje in javno vzgojo, je prostor za gradnjo osebne identitete in identitete skupnosti, učenje družbenih pravil, strpnosti in skupnega delovanja, utemeljuje avtorica. Vse to je zdaj omejeno, čeprav bi – organizirano na varen in skrben način – tudi v času pandemije lahko svojo vlogo učnega prostora celo okrepil – za vse generacije in vse sloje. Prvi sklop zaključujemo s člankom, ki obravnava v danem trenutku zelo aktualno temo, in sicer odnos ljudi do cepljenja, ki ga avtorji **Monika Lamot, Marija Javornik Krečič in Andrej Kirbiš** raziskujejo glede na dejavnika stopnja izobrazbe in zaupanje do zdravstvenega sistema. V raziskavi jih je zanimalo, ali v Sloveniji bolj izobraženi posamezniki izkazujejo boljše znanje o cepljenju, ali je izobrazba povezana z namero za cepljenje proti covidu-19 in ali stopnja zaupanja v zdravstveni sistem moderira omenjena odnosa. Rezultate raziskave predstavljajo v članku z naslovom *Učinek izobrazbe na poznavanje znanstvenih dejstev o cepljenju in na namero za cepljenje proti covidu-19 v Sloveniji: ali zaupanje v zdravstveni sistem moderira učinke?*

V drugi sklop smo vključili prispevke, ki obravnavajo vprašanja vodenja šolskega sistema in vzgojno-izobraževalnih ustanov med pandemijo ter analizirajo vlogo šolskih svetovalnih služb. **Jana Kalin, Klara Skubic Ermenc in Jasna Mažgon** v članku *Izzivi vodenja šole v času izrednih razmer* predstavljajo rezultate raziskave, ki je bila izvedena med ravnatelji v osnovnih in srednjih šolah v času razglasitve zaprtja šol in izobraževanja na daljavo spomladi 2020. Rezultati kažejo, da je bil zaradi odsotnosti enotne politike odziv vodstev zelo raznolik, bilo je veliko

težav, pa tudi improvizacije in opiranja na lastne vire znanja. Ob tem je situacija med zaposlenimi spodbudila sodelovanje in okrepila njihov profesionalni razvoj, kar je dobra popotnica za nadaljnji razvoj šol kot učečih se organizacij. Enaka raziskava kot na slovenskem je bila izvedena tudi na vzorcu ravnateljev litovskih osnovnih in srednjih šol. Rezultate te raziskave predstavljajo **Lina Kaminskienė, Vidmantas Tūtlys, Genutė Gedvilienė in Ling Yi Chu** v članku z naslovom *Soočanje s pandemijo in z zapiranjem šol: Pogled ravnateljev litovskih šol*. Tudi v Litvi se je vodstvo šol soočalo z nezadostno podporo šolskih oblasti, kar je šole spodbudilo k proaktivni drži in okrepitvi sodelovanja. Primerjava slovenske in litovske situacije pa pokaže, da je bila v Litvi ta podpora vendarle občutnejša, ker se kaže tudi v bolj poenotenem pristopu k izvajanju izobraževanja na daljavo. V obeh državah so najbolj izstopale težave pri ocenjevanju in vzpostavljanju stikov z nekaterimi učenci in dijaki. Pri vzpostavljanju sodelovalne klime ima na šoli izjemen pomen tudi šolska svetovalna služba, kar še posebej drži za izredne razmere. To ugotavljajo **Petra Gregorčič Mrvar, Katja Jeznik, Marjeta Šarić in Barbara Šteh** v raziskavi, katere del rezultatov navajajo v članku *Soočanje svetovalnih delavk in delavcev v vzgojno-izobraževalnih institucijah z epidemijo covid-19*. Tudi ta raziskava je bila izvedena v pomladanskem času in je pokazala, da so bili svetovalni delavci pomembni akterji pri reševanju različnih situacij, ki so povezane z odnosi med odraslimi (starši) in otroki oz. mladostniki, z učnim delom, vzgojnimi vprašanji, dilemami učiteljev pri izvajanju šolskega dela na daljavo, pa tudi z vodenjem vzgojno-izobraževalne ustanove. Da sodelovanje med politiko in pedagoško stroko v času pandemije ni (bilo) ustrezno in da oblasti svojih odločitev zato strokovno niso znale ustrezno utemeljiti, z analizo ključnih formalnih dokumentov in intervjujev z eksperti utemeljita **Katja Černe in Janja Antić** v članku z naslovom *Odnos med šolsko politiko in pedagoško stroko med epidemijo koronavirusa*. Politika je do stroke pokazala zaničljiv odnos, zato skrb zbujajoči raziskovalni rezultati, ki jih prinašajo raznovrstne raziskave v zadnjih mesecih, niti ne presenečajo.

V tretji sklop smo uvrstili prispevke, ki so v osredje postavili vprašanje izobraževanja na daljavo z vidika nekaterih skupin tistih učencev in mladih ljudi, ki sodijo med pogosto izključene družbene skupine. Članki vključujejo zanimive predloge in rešitve, ki jim velja v prihodnje nameniti več pozornosti. **Nika Ferbežar, Mateja Marovič in Marko Gavriloski** v članku *Vzgojno-izobraževalne ustanove in izzivi mladih LGBTIQ+ oseb med pandemijo covid-19* opisujejo specifično in zahtevno situacijo LGBTIQ+ mladih med pandemijo, predstavljajo pa tudi smernice, ki jih lahko vzgojno-izobraževalne ustanove implementirajo za zmanjšanje posledic ukrepov, sprejetih zaradi pandemije. Od šol pričakujejo predvsem javno zagovorništvo pravic LGBTIQ+ skupnosti, ponujanje psihosocialne podpore pri izzivih, povezanih z izgubo (varnega) doma in težavami v duševnem zdravju. Dobro rešitev za podporo še eni ranljivi skupini učencev pa so našli na šoli, s katere prihaja avtorica **Laura Rožman Krivec** in jo opisuje v članku z naslovom *Delo z učenci z učnimi težavami v času učenja na daljavo*. Da bi zagotovili kontinuirano individualizacijo in ponujanje učne pomoči učencem z učnimi težavami, so na šoli vzpostavili sistem tutorstva. Sistem so tudi evalvirali in ugotovili, da so vsi učenci, vključeni v sistem tutorstva, napredovali v pridobljenem znanju, okrepili digitalne

kompetence in kompetenco učenje učenja ter napredovali v višji razred. **Tadeja Batagelj** in **Sara Mičil** pa v članku *Pomoč in podpora učencem s primanjkljaji na področju izvršilnih funkcij v času šolanja na daljavo* opisujeta delavnice, ki sta jih za podporo pri izobraževanju na daljavo pripravili za učence s primanjkljaji na področju izvršilnih funkcij. Delavnice so zajemale učenje specifičnih spretnosti, kot so strategije organizacije šolskega dela, prostora za učenje in prostega časa, strategije učinkovitega pomnjenja, uravnavanja in kontrole čustev ter začenjanja aktivnosti. V članku predstavljata rezultate pilotne raziskave, ki je pokazala nekaj spodbudnih učinkov, pa tudi možne izboljšave v prihodnje.

Posebno številko zaključujemo s članki, ki se posvečajo vprašanjem soočanja z izobraževanjem na daljavo na visokošolskem področju in s perspektive študentov. **Polona Gradišek** in **Alenka Polak** v članku *Vpogled v učenje in doživljanje izpitov pri študentih med pandemijo covid-19* nanizata rezultate raziskave, izvedene med študenti prvega letnika Pedagoške fakultete v Ljubljani, s katero sta želeli ugotoviti, kako so študentje doživljali opravljanje izpitov na daljavo. Rezultati raziskave so spodbudni, saj so po mnenju študentov izbrane metode poučevanja in učenja ter opravljanje študijskih obveznosti na daljavo pripomogli k boljšemu razvoju njihovih kompetenc. Študenti so izpostavili tudi nekatere težave in skrbi, ki so spremljale ta proces v tistem obdobju. Avtorici na koncu ugotavljata, da je študij na daljavo do neke mere lahko uspešen, vendar ne more nadomestiti poučevanja v živo. Med študenti iste fakultete je bila spomladi izvedena še ena raziskava, katere avtorice so **Urška Žerak**, **Neža Podlogar**, **Amela Lišič**, **Lana Lavrih**, **Nina Fricelj** in **Mojca Juriševič**. Lotile so se vprašanja učne samoregulacije, ki se je v okoliščinah študija na daljavo izkazala za še posebej pomembno. Kot zapišejo v članku *Značilnosti učne samoregulacije študentov pri študiju na daljavo med epidemijo covid-19*, pa lahko visokošolski učitelji s prilagojenim poučevanjem na daljavo študente usmerjajo in jih pri optimalni samoregulaciji študija podpirajo. Med študenti aplikativne kineziologije Univerze na Primorskem je raziskavo izvedel **Matej Plevnik**. V prispevku *Izzivi izvedbe praktičnih vaj ob prilagoditvah izobraževalnega procesa v visokošolskih ustanovah med epidemijo covid-19* prikazuje prilagoditev izvajanja praktičnih vaj plavanja in osnov reševanja iz vode ter njihovo evalvacijo. Študentje so kljub prilagojeni strnjeni izvedbi praktičnih vaj v celotnem obdobju dosegli statistično značilen napredek v samooceni znanja plavanja. Zadnji, a zato nič manj aktualen pa je članek **Anje Podlesek** in **Voyka Kavcica** z naslovom *Generalizirana anksioznost pri slovenskih študentih med epidemijo covid-19*. Avtorja sta med splošno populacijo in populacijo študentov izvedla spletno anketo o generalizirani anksioznosti, nevroticizmu, psihosocialni ranljivosti, izgubi zaznanega nadzora in vplivu različnih z epidemijo povezanih težav. Ugotavljata, da so bili za študente v primerjavi z ostalimi udeleženci značilni večja generalizirana anksioznost, večja izguba zaznanega nadzora in večji vpliv težav, povezanih z epidemijo. Študija izpostavlja možne dejavnike tveganja za generalizirano anksioznost študentov med zdravstveno krizo in daje možne usmeritve za razvoj preventivnih ukrepov.

Članki, objavljeni v tematski in posebni številki, so dokaz živosti in prožnosti (slovenske) raziskovalne sfere. Nastali so v specifičnih okoliščinah, v katerih so bili vsi avtorji pri svojem pedagoškem, strokovnem, raziskovalnem, pa tudi študijskem

(med avtorji je kar nekaj študentov) delu vrženi iz utečenih tirnic. Raziskovalna žilica jim kljub temu ni dala miru, situacije, v kateri so se znašli, so se lotili tudi raziskovalno. Nastali so izdelki, ki nakazujejo pot naprej: vključujejo številne smer-nice, ki jih potrebujemo za razvoj kriznega načrta za boljše soočanje s podobnimi situacijami v prihodnje. Raziskave in izkušnje so hkrati razgalile že pred pandemijo obstoječe razpoke našega sistema izobraževanja in, kar je gotovo bistveno, naka-zale obrise potencialno pravičnejših, kakovostnejših, inkluzivnejših in odzivnejših vzgoje in izobraževanja.

*Dr. Klara Skubic Ermenc in dr. Matej Urbančič,
urednika posebne številke*